

Онушканич І. В.,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

ЗАКОНОМІРНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті висвітлено основні проблеми перекладу науково-технічної літератури. Проаналізовано та узагальнено праці вчених, які вивчають дане питання. Подано рекомендації перекладачам науково-технічної літератури.

Ключові слова: науково-технічна література, переклад, термін, комунікація.

В статье отражены основные проблемы перевода научно-технической литературы. Проанализированы и обобщены труды ученых, которые изучают данный вопрос. Поданы рекомендации переводчикам научно-технической литературы.

Ключевые слова: научно-техническая литература, перевод, термин, коммуникация.

The article researches main problems of scientific and technical literature translation. Works of scientists who study this question are analysed and generalized. Recommendations on scientific and technical literature translation are given.

Key words: scientific and technical literature, translation, term, communication.

У зв'язку з бурхливим розвитком науки та поширенням науково-технічної інформації зросло значення науково-технічного перекладу, як засобу передачі накопиченої інформації та знань. Проблема перекладу науково-технічної літератури займає одне з провідних місць у сучасному перекладознавстві.

Переклад неодноразово ставав предметом уваги науковців, які намагались дати різні визначення даного процесу. Вагомий внесок у розробку проблеми внесли Л.С. Бархударов, В.Е. Бреус, В.Н. Комісаров, В.В. Коптілов, Я.І. Рецкер, А.В. Федоров, які займались вивченням особливостей та проблем процесу перекладу загалом та особливо перекладу науково-технічної літератури.

Проаналізувавши праці вчених в цій галузі, доходимо до висновку, що переклад науково-технічної літератури займає окрему площину в царині перекладу, кардинально відрізняється від перекладів текстів інших галузей певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями.

Технічний переклад представляє собою вид перекладу, який допомагає встановити взаєморозуміння між людьми, що говорять різними мовами. При спрощеному підході під технічним перекладом розуміють переклад технічних текстів. В основі даного виду перекладу лежить формально-логічний стиль, який характеризується точністю, неемоційністю та безособовістю [7, с. 57].

Даний вид перекладу виник на стику лінгвістики з однієї сторони і науки та техніки з іншої. Тому переклад наукової та технічної літератури потрібно розглядати як з точки зору перекладознавства, так і з наукової і технічної позиції [6, с. 9].

А.Л. Пумпянський, на основі фактичного мовного матеріалу різних галузей науки та техніки, проводив дослідження на виявлення об'єктивних закономірностей перекладу наукової та технічної літератури. На основі проведеного дослідження зробив висновок, що в науковій та технічній літературі використовуються ті ж самі мовні засоби, що і в інших видах письмової комунікації, але окремі лексичні та граматичні компоненти мають зовсім інше значення. В зв'язку з цим перед лінгвістами стоїть важливе завдання – виявити і описати специфіку вживання в науці та техніці даних мовних компонентів, та розробити способи адекватного та точного перекладу даних одиниць на інші мови [6, с. 10].

Як стверджує О. Ключник та Г. Грицик, найбільш типовими лексичними особливостями науково-технічної літератури є насиченість тексту термінами та термінологічними сполученнями. Терміни представляють собою слова, які мають ті ж лінгвістичні властивості, як і інші одиниці словникового складу, але виражають поняття наукооброблені і властиві лише окремій галузі науки та техніки. Терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів і є однією з головних причин виникнення труднощів при перекладі з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладацьких відповідників та національну варіативність [3, с. 2].

А.Я. Коваленко головним прийомом перекладу термінів вважає переклад за допомогою лексичного еквіваленту, який представляє собою постійну лексичну відповідність, яка точно співпадає з значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти в мові перекладу, відіграють важливу роль в здійсненні даного процесу, адже вони служать опорними пунктами у тексті, від яких залежить розкриття значення інших слів та з'ясування характеру тексту. Тому при їх перекладі дуже важливо правильно вміти знаходити відповідний еквівалент [4, с. 258].

Дослідження подібних проблем також висвітлює А.О. Кульчицька, яка для перекладу термінів-словосполучень рекомендує використовувати наступні прийоми: 1) прийом опису – передачу слова за допомогою поширеного пояснення значення даного слова; 2) переклад за допомогою використання родового відмінку; 3) прийом калькування, тобто переклад слова чи словосполучення мови оригіналу за його частинами з наступним складанням цих частин; 4) прийом транскрибування, який передбачає передачу літерами рідної мови звучання слова мови оригіналу; 5) переклад за допомогою використання різних прийменників [5, с. 2].

До інших особливостей науково-технічної літератури відносять широке вживання різних скорочень, як і тих, що зафіксовані у словниках, так і авторських, оказіональних, що створені тільки на конкретний випадок і зафіксовані лише в одному тексті. Іншу особливість науково-технічної літератури представляють інтернаціональні слова, які незважаючи на схожість звучання у різних мовах, відрізняються в кожній мові своєю семантикою і стилістичним забарвленням, а в теорії перекладу відомі як «фальшиві друзі перекладача» [3, с. 2].

Якщо лексичні відмінності в тексті є очевидними, то у граматичному плані вони значно менш виразні, однак не менш різноманітні. Серед особливостей граматичної структури науково-технічної літератури Коваленко А.Я. виокремлює: 1) наявність довгих речень, які включають велику кількість другорядних і однорядних членів; 2) вживання багатокomпонентних атрибутивних словосполучень; 3) вживання означень, утворених шляхом стяжки цілих синтаксичних груп; 4) вживання синтаксичних конструкцій, пасивних конструкцій, зворотів; 5) наявність пропусків деяких службових слів (артиклів, допоміжних дієслів) особливо в таблицях, графіках, специфікаціях [4, с. 182].

Окрім лексичних та граматичних відмінностей, науковці виокремлюють ще й стилістичні відмінності. Існування жанрово-стилістичних проблем науково-технічного перекладу пов'язані з розбіжностями у стилістичних і жанрових нормах подання інформації в науково-технічних текстах мови оригіналу та перекладу, особливостями вживання слів і сталих образних і необразних сполучень. О. Ключник та Г. Грицик виділяють наступні стилістичні особливості науково-технічних текстів: переклад, так званих, метафоричних термінів; переклад образної та необразної фразеології; переклад різноманітних кліше; наявність у такого роду текстах розмовних лексичних елементів [3, с. 2].

Для подолання жанрово-стилістичних труднощів перекладачеві слід, перш за все, навчитись ідентифікувати дані проблеми в науково-технічному тексті. Крім того необхідно формувати навички для подолання різноманітних стилістичних труднощів перекладу з врахуванням норм мови перекладу та жанрових норм культури мови оригіналу. Перекладачеві потрібно не тільки знати, але й вміти застосовувати адекватні способи перекладу найбільш складних з стилістичної точки зору елементів науково-технічного тексту, а також не слід забувати про прагматичну адаптацію оригінального тексту під час перекладу [3, с. 3].

Окрім уже зазначених лексичних, граматичних, стилістичних особливостей технічної літератури, існують також характерні особливості, які надзвичайно важливі при перекладі. Г.К. Жустрін відзначає кілька характерних особливостей науково-технічних текстів. По-перше дані матеріали призначені для конкретних спеціалістів. Загалом, будь-який науково-технічний текст – це зв'язаний в одне ціле матеріал з якого не можна виключити яку-небудь частину, прийнявши її за незначну, так як при цьому може змінитись зміст цілого тексту. По-друге, в більшості випадків в процесі перекладу науково-технічного тексту приходиться міняти порядок слів в реченні. У випадку, якщо перекладач недостатньо орієнтується в певній темі, він здійснюватиме дослівний переклад, тобто зберігатиме порядок слів у реченні відповідно до оригіналу, або ж додаватиме власні слова чи фрази, відсутні в тексті оригіналу, що також може змінити його значення [2, с. 95].

Для того, щоб уникнути виникнення схожих проблем при перекладі необхідно здійснювати належну підготовку майбутніх спеціалістів ще в університеті. При введенні та закріпленні лексичного матеріалу рекомендується привчати студентів бачити різноманітні значення слів та словосполучень типових для мови науково-технічної літератури. При обробці граматичного матеріалу потрібно привчати студентів аналізувати різні значення омонімічних форм, а також різноманітні типи для певної мови граматичні форми. Після вивчення основних лексичних та граматичних аспектів та виконання тренувальних вправ з підручників настає перехід до читання та перекладу оригінальних наукових та технічних текстів. На даному етапі науковці рекомендують звертати основну увагу не на значення вузьких термінів, а на освоєння загальних закономірностей мови і стилю науково-технічної літератури, вимови, словникового складу і граматичної будови. Тексти потрібно вчитись перекладати не механічно або ж інтуїтивно, а з виявленням всіх особливостей, притаманних спеціальній літературі. Студентам та перекладачам необхідно пам'ятати, що приблизне угадування або ж інтуїтивна догадка не повинні мати місця при перекладі, але лише усвідомлений лексико-граматичний аналіз гарантує правильний переклад смислу тексту та думок автора. Одним з ефективним способів навчитись перекладати літературу по спеціальності являється переклад літератури по суміжній або незнайомій області, де потрібно застосовувати лексичний та граматичний аналіз. Всі ці прийоми допоможуть студенту в майбутньому розрізняти труднощі перекладу в будь-якому контексті, використовувати граматичні формули, слова та словосполучення різної тематики та здійснювати адекватний та якісний переклад [6, с. 12-14].

У процесі всієї своєї перекладацької діяльності перекладач повинен вдосконалюватись у всеможливих дисциплінах та сферах, консультуватись з фахівцями сфери в якій перекладає, постійно читати фахову літературу, ретельно опрацьовувати нову термінологію, працювати з тлумачними словниками, енциклопедіями, ознайомлюватись з усіма чинними стандартами в галузі відповідної спеціалізації та чітко дотримуватись їх положень. Також перекладачеві слід брати участь у різноманітних конференціях та семінарах, присвячених питанням теорії та практики перекладу з відповідного напрямку спеціалізації, підвищуючи, таким чином, свою компетенцію. [1, с. 3-4].

Дотримання всіх цих аспектів та постійна робота над собою є запорукою здійснення адекватного перекладу, що відповідає реаліям сьогодення, а також основою успішної перекладацької кар'єри.

Література:

1. Дерді Е. Т., Сахро А. С. Причины низкой jakości науково-технічного перекладу та шляхи їх подолання / Е. Т. Дерді., А. С. Сахро // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – С. 34-39.
2. Жустрін Г. К. Краткий курс перевода научно-технической литературы с английского на русский : посібник / Г. К. Жустрін. – М., 2006. – 112 с.
3. Ключник О., Грицик Г. Труднощі науково-технічного перекладу [Електронний ресурс] : стаття з наукової конференції / О. Ключник, Г. Грицик. – К., 2013. – 4 с. – Режим доступу до статті : <http://conferences.neasmo.org.ua/node/1408>

4. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : підручник / А. Я. Коваленко. – К. : Інкос, 2002. – 317 с.
5. Кульчицька А. О. Переклад термінів: матеріали Всеукраїнської конференції [«Актуальні проблеми перекладу»]. – 2006.
6. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы: Лексика, грамматика, фонетика, упражнения / А. Л. Пумпянский. – Мн.: ООО «Попурри», 1997. – 608 с.
7. Чебурашкін Н. Д. Технічний переклад у школі: підручник / Н. Д. Чебурашкін [Під ред. Б. Е. Беліцкого] – 4-е вид. – М. : Просвещение, 1983. – 255 с.